

แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในมิติวัฒนธรรมรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ (New Normal): กรณีศึกษา พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจังหวัดนครปฐม

Guidelines for Managing Community-based Tourist Attractions in Cultural Dimensions (New Way of Tourism or New Normal): A Case Study of Local Museums, Nakhon Pathom Province

จิตกวี กระจำนเมฆ*

Jitkawe Krachangmek*

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Rattanakosin

*Corresponding author, email: jitkawe.kra@rmutr.ac.th

Received: 2 Dec 2024, Revised: 9 Mar 2025, Accepted: 14 Mar 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ความพร้อมและแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบวิถีใหม่ (New Normal) ภายใต้เงื่อนไขบริบทที่แตกต่างกันของแต่ละพิพิธภัณฑ์และเพื่อเสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบวิถีใหม่ (New Normal) ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสังคม โดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้บริหารหรือผู้ดำเนินการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดห้วยตะโก พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชุมชนบ้านคลองผีเสื้อ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดสำโรง พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทยบ้านลานแหลม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด และพิพิธภัณฑ์บ้านดีเหล็กตลาดบางหลวง แหล่งละ 3 คน รวม 18 คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง และเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า ขึ้นอยู่กับสถานที่ตั้ง คือ ในวัด โรงเรียน บ้าน มีความพร้อมในด้านพื้นที่ ความสะดวกและลดความแออัด มีงบประมาณในการปรับปรุง ส่วนพิพิธภัณฑ์ที่ตั้งอยู่ในบ้านเจ้าของจะมีความเสี่ยง และความแออัดของผู้คนสูง เจ้าของใช้งบประมาณส่วนตัวในการปรับปรุง แนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยว พบว่า มี 3 ด้าน คือ 1) ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 3) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบวิถีใหม่ (New Normal) พบว่า ประกอบด้วย 4Ps ได้แก่ 1) การสร้างผลิตภัณฑ์ (Product) 2) ราคา (Price) 3) การส่งเสริมการตลาด (Promotion) 4) สถานที่จำหน่าย (Place) สำหรับรูปแบบของอาคารมีความแตกต่าง รูปแบบการจัดนิทรรศการแสดงสิ่งของ วัตถุเครื่องใช้ คือแบบนิทรรศการถาวร (Permanent Exhibition) แบบภายในอาคารนิทรรศการชั่วคราว (Temporary Exhibition) และแบบจัดช่วงระยะเวลาสั้น ๆ บริเวณบ้านอาคารเคลื่อนที่ไปตามสถานที่ต่าง ๆ

คำสำคัญ: มิติทางวัฒนธรรม, วิถีใหม่ , แหล่งท่องเที่ยวชุมชน, พิพิธภัณฑ์

Abstract

This research article aims to analyze the readiness and strategies for promoting new normal tourism under different contextual conditions of each museum. It also seeks to propose an appropriate and contextually relevant new normal tourism management model. The study employs qualitative research methods, with the sample group consisting of museum administrators or operators from six local museums: Wat Huai Tako Local Museum, Ban Khlong Phi Suea Community Folk Museum, Wat Samrong Folk Museum, Ban Lan Laem Thai Farmers' Way of Life Museum, Ban Thung Phak Kut Lao Khrang Ethnic Group Local Museum, and Ban Ti Lek Talat Bang Luang Museum. Three individuals from each site were selected through purposive sampling, totaling 18 participants, and data were collected through interviews. The study found that museum readiness varies based on location. Museums situated in temples, schools, or public buildings have advantages in terms of space, convenience, and reduced crowding, with budgets allocated for improvements. In contrast, museums located within private homes face higher risks of overcrowding, with owners relying on personal funds for renovations. Regarding tourism promotion strategies, three key aspects were identified: Tourist attractions and points of interest, Facilities and amenities, Accessibility to tourist sites. For New Normal tourism management, the study identifies the 4Ps approach: Product development, Price, Promotion, and Place of sale. The architectural styles of the museums vary, and exhibitions are organized in different formats, including permanent exhibitions, indoor temporary exhibitions, and short-term mobile exhibitions held in residential or public spaces.

Keywords: Cultural dimensions, New normal, Community-based tourism, Museum

บทนำ

ท่ามกลางสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (Coronaviruses) หรือโควิด-19 (COVID-19) โดยเฉพาะปี 2563-2564 ทั่วโลกประสบปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ซึ่งส่งผลกระทบอย่างมากต่อธุรกิจการท่องเที่ยวทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย ทั้งการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ต้องหยุดชะงักตลอดจนปิดให้บริการอย่างต่อเนื่อง

วิกฤตไวรัสโคโรนาส่งผลให้การเดินทางท่องเที่ยวทั้งต่างประเทศและในประเทศเป็นไปได้ยาก เพราะยังคงมีอัตราความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสอยู่อย่างต่อเนื่องเป็นระลอก ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ประเทศไทยและนานาชาติต่างพิจารณาคิดค้นวิธีการที่จะช่วยแก้ปัญหาการแพร่กระจาย จึงได้มีวิธีการปรับตัวการใช้ชีวิตให้เข้ากับสถานการณ์ที่โลกกำลังประสบอยู่นั้นก็คือ การส่งเสริมการใช้ชีวิตในลักษณะ “วิถีชีวิตแบบใหม่” หรือ “New Normal” ภายใต้การท่องเที่ยวไทยวิถีใหม่ เพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการหลายคนอาจคุ้นคำว่า New Normal หรือวิถีปกติใหม่ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกมองว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนทั้งโลก หลังจากสิ้นสุดของการแพร่ระบาดทำให้เกิดพฤติกรรมใหม่ โครงสร้างความต้องการใหม่และวิถีปฏิบัติใหม่ บทเรียนของโควิด 19 ครั้งนี้ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต้องหันมาให้ความสำคัญจากภัยอุบัติที่เกิดขึ้นจากโรคระบาดร้ายแรง (Pandemic) ว่าเป็นปัจจัยที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและส่งผลกระทบในลักษณะ “โดมิโน” ที่เชื่อมโยงกันทั่วโลก

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม (Preferred Destination) อย่างยั่งยืน ได้สร้างนิยามเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวขึ้นใหม่ว่า “BEST” หลัง COVID-19 และ “BEST” คือ 4 ตัวสำคัญที่จะเป็นตัวเปลี่ยนพฤติกรรมในการเดินทางของนักท่องเที่ยว B : Booking ภาพนักท่องเที่ยวที่เดินทางเป็นหมู่คณะจะหายไป แบบเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น E : Environment ท่องเที่ยวแบบใส่ใจสิ่งแวดล้อม S : Safety เรื่องสุขอนามัย การดูแลสุขภาพภาวะทั้งแหล่งท่องเที่ยวและที่พัก T : Technology เทคโนโลยีต่าง ๆ ที่จะช่วยในการคัดกรองคน และการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ประเด็นมิติทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นความสนใจของการศึกษาเรื่องนี้โดยสมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2528) กล่าวถึงมิติทางวัฒนธรรม Cultural dimension ไว้ว่า เป็นการเน้นที่วัฒนธรรมว่ามีการเปลี่ยนแปลงมาน้อยเพียงใดหรือมีความแตกต่างมาน้อยเพียงใดบ้าง การผสมผสานวัฒนธรรมเก่าและวัฒนธรรมใหม่เป็นอย่างไร มิติวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญในการพิจารณาถึงความคงอยู่ของเครือข่ายพหุวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดนครปฐมและความร่วมมือของคนในชุมชนที่จะร่วมกันพัฒนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับ “วิถีชีวิตแบบใหม่” การแพร่ระบาดของโรคระบาดโควิด 19 มิติทางวัฒนธรรมและการแสดงออกของเครือข่ายพหุวัฒนธรรมภาคกลางมีการปรับเปลี่ยนไปด้วย จึงมีความสำคัญในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและผลกระทบที่เชื่อมโยงถึงพหุวัฒนธรรมแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

พหุวัฒนธรรมท้องถิ่นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อชุมชน เก็บรวบรวมสิ่งของที่สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะวิถีชีวิต ชุมชนในท้องถิ่นของตน ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตของชุมชน อาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม กล่าวว่า พหุวัฒนธรรม

ท้องถิ่น สิ่งที่จะนำมาแสดงหาใช้รูปแบบอาคารพิพิธภัณฑ์และบรรดาโบราณวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว หากจะต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาในด้านประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สังคม และชีวิต วัฒนธรรมของผู้คนที่อยู่ตามชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่หรือท้องถิ่นเดียวกัน ทั้งนี้เรื่องราวประวัติศาสตร์ ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สังคม เอกลักษณ์ของท้องถิ่นซึ่งจะนำไปสู่การแลเห็นความหลากหลาย ทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ดังนั้น เมื่อมีการนำเอาเนื้อหาของ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ละแห่งมาเปรียบเทียบกัน ก็จะแลเห็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากความแตกต่างกันของท้องถิ่น (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2545)

ด้วยบทบาทและความสำคัญ พิพิธภัณฑ์จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับความสนใจทั้งจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติมาอย่างต่อเนื่อง การแพร่ระบาดของเชื้อโรค โควิด 19 ทำให้การจัดการด้านการท่องเที่ยวต้องหยุดชะงักทำให้บริการตามมาตรการควบคุมโรคของ ทางราชการส่งผลให้เกิดภาวะชบเซา ขาดนักท่องเที่ยว ขาดงบประมาณในการทำนุบำรุงซ่อมแซม จึงเกิดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ภาคกลาง (ตะวันตก) จังหวัดนครปฐม เพื่อหาแนวทาง พัฒนา จากวิกฤติการณ์ดังกล่าวหากไม่มีการช่วยเหลือหรือหาทางออกร่วมกันจึงมีความเป็นไปได้สูงที่เครือข่ายพิพิธภัณฑ์หลายแห่งจะปิดตัวลง ผู้วิจัยเป็นหนึ่งในสมาชิกเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ จังหวัดนครปฐม ตระหนักถึงความสำคัญบทบาทของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” จึงสนใจที่จะศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลพิพิธภัณฑ์ จำนวน 6 แห่ง ที่ได้รับผลกระทบจาก โรคระบาดโควิด 19 ในจังหวัดนครปฐม เพื่อหาแนวทางส่งเสริมให้มีการปรับรูปแบบการท่องเที่ยว เป็นแบบวิถีใหม่ (New Normal) ตามสถานการณ์ของโรคระบาดและสอดคล้องกับเอกลักษณ์ ตามบริบทของแต่ละพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่ความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความพร้อมและแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบวิถีใหม่ (New Normal) ภายใต้เงื่อนไขบริบทที่แตกต่างกันของแต่ละพิพิธภัณฑ์
2. เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบวิถีใหม่ (New Normal) ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบททางสังคม

การทบทวนวรรณกรรม

สมคิด จานงค์ศร (2552) สรุปความหมายของพิพิธภัณฑ์ไว้ว่า ความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ ท้องถิ่น ประการหนึ่ง เป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงวัตถุและมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาเผยแพร่ และอนุรักษ์วัฒนธรรม ของชุมชนนั้น ๆ ประการที่สอง เป็นพิพิธภัณฑ์ที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ แต่ไม่ได้มุ่งเน้นที่นำเสนอ

เนื้อหาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งเป็นพิเศษ แต่พยายามนำเสนอถึงเอกลักษณ์ ภูมิปัญญา การดำเนินชีวิตของคน หรือเรื่องราวของท้องถิ่นนั้นโดยรวมทั้งทางตรงและทางอ้อม นำเสนอผ่านวัตถุที่รวบรวมไว้ เช่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านประเภทต่าง ๆ ประการสุดท้าย เป็นพิพิธภัณฑ์ ที่ดำเนินการโดยเปิดให้คณะบุคคลในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการ ดำเนินงาน และร่วมกิจกรรมและเปิดให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้าไปหาความรู้

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2538) พูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างมิติทางวัฒนธรรมกับการพัฒนา 3 ด้าน คือ 1) ด้านของเป้าหมายการพัฒนา มิติทางวัฒนธรรมจะช่วยกำหนดเป้าหมายของการพัฒนา ให้ชัดเจนตามความหมายของวัฒนธรรม 2) ด้านของทิศทางการพัฒนา มิติทางวัฒนธรรมจะ ช่วยให้มองเห็นการพัฒนาที่หลากหลายแนวทางมากขึ้น แทนที่จะจำกัดอยู่เพียงแนวทางเดียวเพราะ ระบบทางวัฒนธรรมจะให้ความสำคัญกับการคิดอย่างมีบริบทซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละกรณี และยังช่วยในการศึกษาปัญหาของการพัฒนาอีกด้วย 3) ด้านกระบวนการพัฒนา มิติทางวัฒนธรรม จะช่วยให้มองเห็นความสำคัญของศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาตนเอง เพราะสามารถ เข้าใจว่ากระบวนการทางวัฒนธรรมต่าง ๆ นั้นเริ่มต้นได้ในชุมชนเอง ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตใหม่ และการปรับตัว ซึ่งจะผลักดันให้การพัฒนาสอดคล้องกับบริบททางสังคม และธรรมชาติแวดล้อมของชุมชนมากที่สุด

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (2564) ได้อธิบายความหมายของ ชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) ไว้ว่า เป็นแนวทางที่หลาย ๆ คน จะต้องปรับเปลี่ยนชุดพฤติกรรม ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบวิถีชีวิตไปพร้อมกันทั่วโลก เกิดเป็นวิถีใหม่ในการดำรงชีวิต ซึ่งเมื่อเรา จำต้องปฏิบัติกันเป็นปกติต่อเนื่องในระยะเวลาหนึ่งจนเกิดเป็นความพอใจ ในที่สุดทั้งหมดนี้ ก็ได้กลายเป็น New Normal ในสังคม ด้านนโยบายที่จะช่วยขับเคลื่อนภาคการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน ด้านมาตรการเตรียมความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวประเภท “ชุมชนท่องเที่ยวแนวปฏิบัติ ของแหล่งท่องเที่ยว 1) ให้นักท่องเที่ยวทำแบบประเมินความเสี่ยง หากพบว่าเป็นกลุ่มเสี่ยง ให้ปฏิบัติตามขั้นตอนของสาธารณสุข 2) สังเกตอาการของพนักงาน นักท่องเที่ยว อย่างสม่ำเสมอ หากมีไข้ ไอ จาม มีน้ำมูกหรือเหนื่อยหอบ ควรดื่มบริการและไปพบแพทย์ทันที 3) จัดให้มีจุดล้างมือ พร้อมสบู่ หรือน้ำยาฆ่าเชื้ออย่างเพียงพอ 4) แยกสำหรับอาหารส่วนบุคคล กินอาหารปรุงสุก 5) ทำความสะอาดอุปกรณ์ ก่อน-หลัง การให้บริการทุกครั้ง เช่น จักรยาน เสื้อชูชีพ ยานพาหนะ พื้นผิวคอนกรีต โต๊ะ เก้าอี้ 6) จัดให้มีถังขยะสภาพดีมีฝาปิด สำหรับแยกทิ้งขยะที่เหมาะสมและ เพียงพอและเก็บรวบรวมขยะเพื่อส่งไปกำจัดอย่างถูกต้อง 7) จำกัดนักท่องเที่ยวและปรับเวลา ในการทำกิจกรรมให้เหมาะสม 8) จัดให้มีระบบจองล่วงหน้า 9) จัดให้มีช่องทางประชาสัมพันธ์ เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์หรือประชาสัมพันธ์เสียงตามสายในการให้นักท่องเที่ยวเว้นระยะห่างระหว่าง บุคคล 1-2 เมตร

Collier และ Harraway (1997) อ้างถึงใน ภาสินี เชื้อบุญมี (2552) การดำเนินงานแหล่งท่องเที่ยวชุมชนนั้นมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งดึงดูดใจเกิดจากสถานที่ (Sites) และเหตุการณ์ (Events) สถานที่อาจเกิดจากธรรมชาติสร้างหรือมนุษย์สร้างขึ้น แต่เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกิดจากมนุษย์สร้างเพียงอย่างเดียว 2) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ความสะดวกสบายที่ทำให้นักท่องเที่ยวหรือคนที่เดินทางเข้ามาถึงสถานที่ได้อย่างรวดเร็ว ปลอดภัย และสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการสร้างปัจจัยพื้นฐานในการผลิต (Infrastructure) เช่น ระบบขนส่ง ระบบการสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค ไฟฟ้า ประปา เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการท่องเที่ยว 3) การเข้าถึง (Accessibility) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวต้องมีระบบขนส่ง (Transportation) ซึ่งประกอบ เส้นทาง (The way) พาหนะ (The vehicle) สถานี (The terminal) และผู้ประกอบการ (The carrier) การขนส่งมีวัตถุประสงค์ในการลำเลียงคนหรือสิ่งของไปยังจุดหมายปลายทางโดยเส้นทางหรือท่าลำเลียง

สุทัศน์ พังประเสริฐกุล และคณะ (2561) ศึกษาบทบาทของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษา พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ก่อตั้งโดยวัด ชุมชน และเอกชน ในจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า 1) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสามารถตอบสนองการท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ในหลักสูตรท้องถิ่นศึกษาทำให้องค์กรเอกชน ชุมชน วัด บ้าน โรงเรียนและหน่วยงานวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างกระตือรือร้นในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์อันมีที่มาของสะสม 2) การพัฒนาในทางสังคมของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นสถานที่อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นแหล่งกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น 3) ปัจจัยภายในที่สนับสนุนการพัฒนาในทางสังคม ได้แก่ ทุนทางสังคม การจัดการเชิงกลยุทธ์ ภาวะผู้นำการเรียนรู้ตลอดชีวิต การมีส่วนร่วม ชุมชนที่เข้มแข็ง ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายภาครัฐหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งภาคเอกชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สังคมแห่งการเรียนรู้ เครือข่าย 4) บทบาทของพิพิธภัณฑ์ในทางสังคมประกอบด้วย บทบาทการเป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกทางศิลปะ วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น บทบาทการเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต และบทบาทการเป็นแหล่งกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

นุสรุ ปารมี (2564) ศึกษาพฤติกรรมวิถีใหม่ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวบนเกาะสีชัง ภายใต้มาตรการป้องกันและการเฝ้าระวังการระบาด COVID-19 พบว่า วัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมากับคู่รัก สามเณร มีผู้ร่วมทาง 1-2 คน ช่วงเวลาเดินทาง คือ วันหยุดสุดสัปดาห์ เป็นการเดินทางแบบเช้า-เย็น กลับ นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญเรื่องความปลอดภัย ความสะอาด และความสะดวก ส่วนการใช้เทคโนโลยีที่ใช้ในการท่องเที่ยว คือ เพื่อดูข้อมูลท่องเที่ยว พฤติกรรมวิถีใหม่ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวบนเกาะสีชัง ภายใต้มาตรการป้องกันและการเฝ้าระวังการระบาด COVID-19 พบว่า พฤติกรรมที่นักท่องเที่ยวปฏิบัติในระดับทุกครั้งมี 5 ประเด็น ได้แก่ 1) สวมหน้ากากผ้าหรือ

หน้ากากอนามัยตลอดเวลาขณะอยู่ในพื้นที่สาธารณะ 2) ไม่ใช้สิ่งของส่วนตัวร่วมกับผู้อื่น 3) เดินเข้าออกอาคาร สถานที่ท่องเที่ยวตามแนวบอกเส้นทาง 4) ลงทะเบียนก่อนเข้าและก่อนออกจากสถานที่ 5) ทำความสะอาดพื้นที่ที่สัมผัสบ่อย ๆ ส่วนพฤติกรรมที่นักท่องเที่ยวไม่ปฏิบัติตามมาตรการเลย มี 2 ประเด็น ได้แก่ เลือกใช้บริการชำระเงินค่าบริการผ่านระบบออนไลน์ (E-Payment) หรือ QR Code ผ่านแอปพลิเคชัน เพื่อลดการสัมผัสธนบัตรและเหรียญโดยตรง เลือกซื้อบริการท่องเที่ยวผ่านระบบการจองหรือซื้อบัตรโดยสารล่วงหน้าเพื่อหลีกเลี่ยงคนอยู่รวมกันมาก

นิพล เชื้อเมืองพาน และ พิมพ์ชนก มุลมิตร (2560) ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวซ้ำในจังหวัดนครปฐมและพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางการท่องเที่ยวที่โดดเด่นของจังหวัดนครปฐม คือ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม วัด ตลาดโบราณ สวนเกษตร และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ด้านรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวซ้ำ จากข้อค้นพบสรุปได้ว่า 1) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนในชุมชนท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรม 2) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 3) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและจิตวิญญาณ ทั้งนี้จากข้อวิจัยและข้อค้นพบสามารถนำไปสู่การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวนำร่องด้านการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและพัฒนาจิตวิญญาณ และการพัฒนาต่อยอดแหล่งเกษตรสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรสุขภาพ และสามารถนำความสนใจแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างดี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เพื่อหาแนวทางในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีใหม่ (New Normal) 6 พิพิธภัณฑ์ ที่เป็นเครือข่ายสมาชิกพิพิธภัณฑ์จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดห้วยตะโก ตำบลเพนียด พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชุมชนบ้านคลองผีเสื้อ ตำบลไร่ชิง พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดสำโรง ตำบลสัมปทวน พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทยบ้านลานแหลม ตำบลลานแหลม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด ตำบลห้วยด้วน และพิพิธภัณฑ์บ้านเก่าเล่าเรื่องตลาดบางหลวง ตำบลบางหลวง

2. กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารหรือผู้ดำเนินการของแต่ละพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น แหล่งละ 3 คน รวม 18 คน ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ทำงานในพิพิธภัณฑ์นั้น ๆ มีความรู้ด้านข้อมูลและความชำนาญในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนโดยตรง

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ศึกษาเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่จัดตั้งและดำเนินการโดยวัดและชุมชน จำนวน 6 แห่ง และเป็นพิพิธภัณฑ์ที่อยู่ในเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ภาคกลาง (ตะวันตก) ในจังหวัดนครปฐม ได้แก่

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด พิพิธภัณฑ์บ้านดีเหล็ก พิพิธภัณฑ์บ้านเก่าเล่าเรื่องตลาดบางหลวง พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดห้วยตะโก พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดสำโรง พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชุมชนบ้านคลองผีเสื้อ และพิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทยบ้านลานแหลม

4. ขอบเขตด้านเนื้อหา

แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในมิติวัฒนธรรมรูปแบบการท่องเที่ยววิถีใหม่ (New Normal) มีเนื้อหาเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โรคระบาดไวรัสโคโรนา (Covid-19) แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนมิติทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยววิถีใหม่ (New Normal)

5. วิธีการที่ใช้ในการวิจัย

5.1 การสำรวจภาคสนาม (Field Study) ที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทั้ง 6 แหล่งเพื่อสำรวจบริบท วิถีชีวิต ตลอดจนวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติความเป็นมาของชุมชน สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ๆ ในชุมชน นอกจากการเที่ยวชมภายในอาคาร นอกอาคารแล้ว การเดินเที่ยวชมตลาดก็จะได้อรรถาธิบายข้อมูลชุมชน สถานที่สำคัญ ๆ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชน จะเป็นอีกกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวนิยมเยี่ยมชมท่องเที่ยวด้วย

5.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในชุมชนหรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น การประชุมนอกสถานที่ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์เพื่อรับฟังปัญหาและหาแนวทางขับเคลื่อนภายใต้การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 รูปแบบการท่องเที่ยววิถีใหม่ ตลอดจนสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม

5.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

1. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Non-Structural Interview) ใช้วิธีสอบถามสนทนาในเรื่องทั่ว ๆ ไปของชุมชน เช่น ผลกระทบที่ได้รับจากโรคระบาดโควิด-19 แนวทางที่จะใช้ในการฟื้นฟู พัฒนา ให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลับมาเปิดบริการนักท่องเที่ยวได้ตามปกติ ตลอดจนแนวทางการป้องกันโรคระบาดโควิด-19

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยกระทำหลังจากได้มีการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยมีประเด็นคำถามตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

5.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แนวคำถามในการวิจัยเพื่อใช้สำหรับสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
2. แบบสัมภาษณ์

5.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ส่วนที่ 1 ข้อมูลที่ศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) ได้แก่ การค้นคว้าจากหนังสือ วารสาร บทความ และเอกสารต่าง ๆ ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต รวมถึงแนวคิด ทฤษฎี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น แนวคิดโรคระบาดไวรัสโคโรนา (Covid-19) แนวคิดแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับมิติทางวัฒนธรรม รูปแบบการท่องเที่ยววิถีใหม่ (New Normal) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 2 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสอบถาม การสนทนา และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

ผลและวิจารณ์

การศึกษา “แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในมิติวัฒนธรรมรูปแบบการท่องเที่ยววิถีใหม่ (New Normal): กรณีศึกษา พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจังหวัดนครปฐม” ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านความพร้อมและแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบวิถีใหม่ (New Normal) ภายใต้งานนโยบายบริบทที่แตกต่างกันของแต่ละพิพิธภัณฑ์ พบว่า

ความพร้อมด้านบริบทของสถานที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทั้ง 6 แห่ง มีความแตกต่างกัน พิพิธภัณฑ์ที่มีสถานที่ตั้งอยู่ภายในวัดหรือโรงเรียน ประกอบด้วย พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดห้วยตะโก และพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดสำโรง จะมีสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านโต๊ะเก้าอี้ ห้องน้ำ สถานที่นั่งพักผ่อน กิจกรรม สถานที่รับประทานอาหาร จุดให้บริการป้องกันการแพร่กระจายของโรค เจลแอลกอฮอล์ อุปกรณ์คัดกรอง พื้นที่โล่ง ลดความเสี่ยงความแออัด มีพร้อมมากกว่าพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์บ้านดีเหล็ก บ้านเก่าเล่าเรื่องตลาดบางหลวง พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชุมชนบ้านคลองผีเสื้อ และพิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทยบ้านลานแหลม ซึ่งดำเนินการโดยเจ้าของจึงมีข้อจำกัดเรื่องสถานที่การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จึงทำให้ขาดความพร้อมส่วนของบริบทชุมชนนั้น มีความแตกต่างในเรื่องของวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีความเป็นอยู่เนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวลาวครั้ง พิพิธภัณฑ์ตลาดบางหลวง ประชากรพื้นถิ่นส่วนใหญ่เป็นชาวจีน พิพิธภัณฑ์วัดห้วยตะโก ประชากรพื้นถิ่นเป็นชาวเขมรผสมไทย พิพิธภัณฑ์วัดสำโรง ประชากรผสมระหว่างไทยและจีน พิพิธภัณฑ์บ้านลานแหลม ประชากรเป็นคนไทย และพิพิธภัณฑ์บ้านคลองผีเสื้อ ประชากรเป็นคนไทยผสมจีน จึงเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการสร้างแหล่งเรียนรู้เพื่อจัดเก็บ บันทึกและแสดงนิทรรศการเรื่องราววิถีในชุมชนเพื่อเป็นการอนุรักษ์และเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

แนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยว พบว่า มี 3 ด้าน คือ 1) ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ควรอนุรักษ์สิ่งของวัตถุโบราณและพื้นที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ เน้นความเป็นธรรมชาติ ความเก่าแก่โบราณ ความมีคุณค่าของสิ่งของอุปกรณ์ วัฒนธรรม ประเพณี ของกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนกิจกรรมหรือบริการอื่น ๆ 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ให้มีมัคคุเทศก์แนะนำจัดสถานที่นั่งพักผ่อน ห้องน้ำ ห้องสุขา โต๊ะเก้าอี้ให้เพียงพอตลอดจนเจลแอลกอฮอล์ ที่วัดอุนทุม

ถึงขยะ ทำความสะอาดโต๊ะเก้าอี้ จัดหาอาสาสมัครผู้คอยให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวและ การจัดสถานที่พักผ่อน 3) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว จัดให้มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมท่องเที่ยว และจุดเชื่อมโยงสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ๆ ปรับปรุงเส้นทางให้เป็นระเบียบ ปลอดภัย มีป้ายบอกทาง เป็นจุด ๆ ตามระยะทาง

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบวิถีใหม่ (New Normal) ที่เหมาะสมและสอดคล้อง กับบริบทของสังคมทั้ง 6 พหุวัฒนธรรมท้องถิ่น ผลการศึกษา พบว่า ใช้แนวคิดรูปแบบทางการตลาด ประกอบด้วย 4Ps ได้แก่ 1) ผลิตภัณฑ์ (Product) เน้นสินค้าทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ งานผลิตด้วยมืองานทอ งานเย็บ งานปักได้รับความนิยมและเป็นที่ต้องการของลูกค้า 2) ราคา (Price) กำหนดราคา เหมาะสมเป็นธรรมและกระจายรายได้แก่คนในชุมชนมากที่สุด โดยคำนึงถึง วัตถุประสงค์สำคัญจากการจัดกิจกรรม ทรัพยากรและทุนทางสังคมที่มีอยู่เป็นทุนเดิม 3) การส่งเสริม การตลาด (Promotion) ยังขาดความโดดเด่น ควรจัดโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน เปิดโอกาส ให้คนในชุมชนหรือเครือข่ายได้นำสินค้ามาออกจำหน่ายผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญา 4) สถานที่ จำหน่าย (Place) โดยอาศัยหน่วยงานภาครัฐ การท่องเที่ยวจังหวัดนครปฐม วัฒนธรรมจังหวัด นครปฐม พัฒนาชุมชนจังหวัดนครปฐม เป็นสถานที่จำหน่าย และจัดอบรมบุคลากรช่องทางการ จำหน่ายสื่อออนไลน์

นอกจากนี้ยังพบว่า ด้านรูปลักษณ์ทางกายภาพของตัวอาคารมีความแตกต่าง มีการจัดแสดง นิทรรศการแบบถาวรภายในอาคารและภายนอกอาคาร จัดตามหมวดหมู่และจัดตามประสบการณ์ เน้นความเรียบง่าย ตั้งวัตถุ อุปกรณ์ เครื่องมือ บนพื้นปูน เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องของพื้นที่ เช่น พิพิธภัณฑ์บ้านดีเหล็กบางหลวง พิพิธภัณฑ์บ้านคลองผีเสื้อและพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวิถีชีวิต ชาวนาไทยบ้านลานแหลม และศึกษาเยี่ยมชมตามโบสถ์ แหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุที่จัดแสดง กลางแจ้ง สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ บ้านเรือน สิ่งก่อสร้างสมัยโบราณ รูปแบบศิลปะ สถาปัตยกรรม หรือประวัติศาสตร์ความเป็นมา แต่ละจุดที่จัดแสดงล้วนสะท้อนให้เห็น วิถีคิด วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประวัติ วัฒนธรรม ประเพณี สังคมและภูมิปัญญาของคนโบราณอย่างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นชาติพันธุ์ ลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดห้วยตะโกและพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดสำโรง

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด (Covid-19) นอกเหนือจากทำให้ธุรกิจ สังคมได้รับ ผลกระทบส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทุกภาคส่วน การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชนได้รับผลกระทบและค่อนข้างที่จะฟื้นฟูช้าเนื่องจากแหล่งเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์โดยภาพรวม ผู้ที่ให้ความสนใจจะเป็นหน่วยงานราชการ โรงเรียน มหาวิทยาลัย จำนวนผู้มาเยี่ยมชมส่วนใหญ่ จะมาเป็นกลุ่ม เพื่อเยี่ยมชมและฝึกเรียนรู้ตามฐานต่าง ๆ ตลอดจนการทานอาหารร่วมกัน ดังนั้น โอกาสที่จะทำให้เกิดแพร่ระบาดขยายเพิ่มมากขึ้น และวิทยากรเป็นบุคคลในชุมชน ต่างมีอัตราเสี่ยงสูง จึงทำให้ต้องหยุดให้บริการชั่วคราว เมื่อสถานการณ์คลี่คลายลงแหล่งเรียนรู้หลายแห่งต้องปิดตัวลง

อย่างถาวร เนื่องจากขาดงบประมาณมาพัฒนาซ่อมแซมประกอบกับต้องใช้งบประมาณส่วนตัวเพื่อนำมาฟื้นฟูจึงเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ต้องหยุดให้บริการประกอบด้วยแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาวนาไทยบ้านลานแหลมและพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านคลองผีเสื้อ ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์ที่บริหารจัดการโดยเอกชน ส่วนพิพิธภัณฑ์บ้านดีเหล็กบางหลวงนั้นมีสถานที่ตั้งอยู่ในตลาดสถานที่ที่เป็นบ้านเจ้าของกิจการจึงยังคงมีนักท่องเที่ยว สำหรับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นลาวครั่งบ้านทุ่งผักกูด พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดห้วยตะโกและพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดสำโรง ตั้งอยู่ในวัดการดูแลบำรุงรักษาจึงมีผู้คนศรัทธาบริจาคเพื่อซ่อมแซมปรับปรุงจึงยังคงเปิดให้บริการเช่นเดิมและยังได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการจัดทำให้เยี่ยมชมด้วยสื่อดิจิทัล ตลอดจนมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเดินทางให้เป็นแบบทางเดียวเพื่อลดโอกาสการสัมผัสและปฏิสัมพันธ์ของคนในพิพิธภัณฑ์

สรุปผล

ความพร้อมและแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบวิถีใหม่ (New Normal) ภายใต้เงื่อนไขบริบทที่แตกต่างกันนั้น พบว่า การจัดการพิพิธภัณฑ์ขึ้นอยู่กับสถานที่ตั้ง คือ ในวัด โรงเรียน บ้าน ความพร้อมด้านพื้นที่ ความสะดวก การลดความแออัด การมีงบประมาณในการปรับปรุง ส่วนพิพิธภัณฑ์ที่ตั้งอยู่ในบ้านเจ้าของจะมีความเสี่ยง ความแออัดของผู้คนสูง เจ้าของบ้านใช้งบประมาณส่วนตัวในการปรับปรุงพัฒนา แนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวพบว่า มี 3 ด้าน คือ 1) ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว จุดเด่น คือ ด้านวัฒนธรรม วัด ตลาดโบราณ สวนเกษตรและพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะมีเจ้าหน้าที่คอยให้บริการ ขนาดกลุ่มเข้าเยี่ยมชม การเว้นระยะห่าง จุดล้างมือ การแยกรับประทานอาหาร การทำความสะอาด 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก จัดเตรียมถังขยะ จุดพักผ่อน ห้องน้ำ ห้องสุขา โต๊ะเก้าอี้ให้เพียงพอ 3) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีการประชาสัมพันธ์จุดเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๆ ใกล้เคียง เส้นทางเดินรถ ความปลอดภัย ป้ายบอกทาง บอกจุด

ด้านรูปแบบ การจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบวิถีใหม่ (New Normal) พบว่า ประกอบด้วย 4Ps ได้แก่ 1) การสร้างผลิตภัณฑ์ เน้นสินค้าทางวัฒนธรรมชุมชนประเภทงานที่ผลิตด้วยมือ งานเย็บ งานปัก งานร้อย 2) ราคา กำหนดให้พอเหมาะเน้นกระจายรายได้สู่ชุมชน ใช้ต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่เป็นทุน 3) ส่งเสริมการตลาด ควรจัดโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเปิดโอกาสให้คนในชุมชนหรือเครือข่ายนำสินค้าผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญาจำหน่าย 4) สถานที่จำหน่ายจัดจำหน่ายทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยอาศัยภาครัฐ เช่น การท่องเที่ยว วัฒนธรรมจังหวัด พัฒนาชุมชนจัดงานแสดงสินค้า นอกจากนี้ยังพบว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวประเภทพิพิธภัณฑ์ที่แสดงสิ่งของ วัตถุเครื่องมือเครื่องใช้เน้นจัดภายในตัวอาคารแบบถาวร แบบชั่วคราวและแบบช่วงระยะ

เวลาสั้น ๆ มีการปรับปรุงแบบการเดินชมให้เป็นแบบทางเดียวเพื่อลดการสัมผัสและปฏิสัมพันธ์ภายในพิพิธภัณฑ์

อย่างไรก็ตาม การแพร่ระบาดของโรคโควิด (covid-19) ส่งผลกระทบโดยตรงกับแหล่งเรียนรู้ชุมชนประเภทพิพิธภัณฑ์ การไม่มีนักท่องเที่ยวทำให้เกิดความซบเซา เจียบ การค้าขายและกิจกรรมอื่น ๆ หดงอกชะงัก ทั้งนักท่องเที่ยวและผู้ปฏิบัติหน้าที่หยุดปฏิบัติหน้าที่ตามไปด้วย ปรากฏการณ์เรื่องโรคระบาดดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยหลักส่งผลให้แหล่งเรียนรู้หลายแห่งต้องปิดตัวลงอย่างถาวร จึงมีความจำเป็นต้องหาแนวทางในการพัฒนา ส่งเสริมหารูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวรูปแบบวิถีใหม่ ซึ่งได้ผลและแนวทางตามที่กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ยังพบว่า การจัดตั้งเป็นเครือข่ายทางพิพิธภัณฑ์มีการประชุมหารือเพื่อหาแนวทางการพัฒนาให้แต่ละแหล่งเรียนรู้เกิดความยั่งยืน ซึ่งได้ข้อสรุปจากการวิเคราะห์ของผู้บริหารและผู้ดำเนินการด้านการท่องเที่ยวของแต่ละพิพิธภัณฑ์ โดยให้เกิดการปรับตัวที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและให้แต่ละพิพิธภัณฑ์ยกระดับด้านการท่องเที่ยวด้วยการนำความแตกต่างด้านบริบทชุมชนของแต่ละพิพิธภัณฑ์ขึ้นมาสร้างออกแบบ พัฒนาต่อยอดให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ประเภทผ้าทอมือ งานจักสาน งานปั้น งานเย็บปักถักร้อย น้ำสมุนไพร อาหารแปรรูปตลอดจนการแสดงทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดความเคลื่อนไหวด้านการท่องเที่ยวขึ้นมาใหม่ด้วยการจัดกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ การใช้ช่องทางสื่อดิจิทัลเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนวิจัยสนับสนุนจากงบประมาณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ปรีดี พิศณุวิโรจน์ ให้คำปรึกษาแนะนำ เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ภาคกลาง (ตะวันตก) ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดห้วยตะโก พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชุมชนบ้านคลองผีเสื้อ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดสำโรง พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทยบ้านลานแหลม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด และพิพิธภัณฑ์บ้านตึเหล็กตลาดบางหลวง

ภาพที่ 1 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน บ้านคลองผีเสื้อ

ภาพที่ 2 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง

ภาพที่ 3 พิพิธภัณฑ์บ้านดีเหล็กบางหลวง

ภาพที่ 4 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดห้วยตะโก

ภาพที่ 5 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดสำโรง

ภาพที่ 6 พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวนาไทยบ้านลานแหลม

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2564). *โครงการศึกษาวัฒนธรรมไทย*
ในกระแสการเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
(COVID-19). กลุ่มสื่อสารองค์กร กองกลาง มหาวิทยาลัยมหิดล.

- นิพล เชื้อเมืองพาน และ พิมพ์ชนก มุลมิตร. (2560). ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวซ้ำในจังหวัดนครปฐมและพื้นที่เชื่อมโยง. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 20(2), 133-145.
- นุสรุ ปารมี. (2564). ศึกษาพฤติกรรมวิถีใหม่ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวบนเกาะสีชังภายใต้มาตรการป้องกัน และการเฝ้าระวังการระบาด COVID-19 (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ภาสินี เชื้อบุญมี. (2552). การบริหารจัดการงานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขนเพื่อการท่องเที่ยว อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2545). พิพิธภัณฑสถาน : กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน. มุลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์. <https://lek-prapai.org>.
- สมคิด จำนงค์ศรี. (2552). การพัฒนาพิพิธภัณฑสถานวัดนาหนองเป็นศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนไทยวน ตำบลดอนแร่ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2528). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม : แนวทางการศึกษาวิเคราะห์และการเปลี่ยนแปลง. ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุทัศน์ พิงประเสริฐกุล และคณะ. (2561). ศึกษาบทบาทของพิพิธภัณฑสถานในการพัฒนาสังคมกรณีศึกษาพิพิธภัณฑสถานที่ตั้งโดยวัด, ชุมชนและเอกชน ในจังหวัดนครปฐม. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 9(2), 163-174.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2538). วัฒนธรรมกับการพัฒนา : มิติของพลังที่สร้างสรรค์. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.